

**R. P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère <1543-1623>

Mogvntiæ, 1617

Cap. 2. De obligatione audiendi Missam in die festo,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78477](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78477)

vt matutino tantummodo tempore festum feruetur. In hoc enim potest esse rationabilis causa: qualis est, vt vitentur peiora peccata, quæ fiunt nonnullis, eo quod tunc temporis laborare non liceat. De qua re Caiet. 2.2. qu. 122. art. 4. col. 3. in medio.

9. Notandum est septimo, quod vt lex Ecclesiastica indixit certa ac determinata festa, in quibus Deo vacandum est, vt impleatur morale illud quod in hoc 3. Decalogi præcepto continebatur: sic etiam indixisse modum quo eadem seruari deberent: nimirum vt in eis abstineamus ab operibus seruilibus (sicut in veteri lege non eodem tamen rigore, vt post D. Thom. 2. 2. quæst. 122. artic. 4. ad 4. notat Nauarr. in cit. cap. 13. num. secundo.) & ab alijs nonnullis: quæ quamuis seruilia non sint, nihilominus ius specialiter vetat ea in festis exerceri. Præterea vt Missa audiat.

Notandum est octauo, sicut in veteri lege per istud præceptum, prout morale, iniungebatur tantummodo exterior Dei cultus: ita & in noua lege non alium quam eundem ab Ecclesia præcipi fidelibus: quemadmodum Caietanus notat in eod. verbo Festos dies cap. 1. & ad memo. art. 4. in principio post D. Thomam ibidem: cui consentiunt Sotus lib. 2. de iust. & iure quæst. 4. art. 4. Couar. in 4. var. resolut. cap. 19. num. 11. & alij, quorum nos sententiam secuti sumus, & confirmauimus in præced. lib. 14. cap. 9. Quanquam negandum non est quin Ecclesia obligando ad Missam audiendam, consequenter obliget ad actum internum deuotionis, quem talis auditio de se exigit.

Memorandum oportet vero, quod etiam si præcepto huic satisfaciat ille, qui in die festo ab operibus seruilibus alijque prohibitis abstinet & Missam audit: nihilominus debere quemque fidelium vt finis huius cuiusdem præcepti se conformet, festum ipsum in diuinis laudibus, aut in lectione sacra insumere: prout notant tumidem Caietan. in fine cit. cap. primi, tum etiam D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 7. §. 4. ac Syluest. verbo Dominica, numer. 8. ac Concil. Colon. & Catechismus iussu Concilij Trident. editus, in expositione huius præcepti. Quare si quis totam fere vel maiorem partem festi in pendere t musicis instrumentis & alijs similibus alioquiliis, peccaret: non tamen mortaliter: vt ait Caiet. 2. 2. quæst. 122. art. 4. sub fine sexti casus: dummodo abstinere a prohibitis, & Missam audiat. Nec item mortaliter peccare si otiose vagaretur, tradunt D. Anton. in cit. §. 4. & Caiet. in fine citati cap. primi, ac Nauar. in Enchir. cap. 13. num. 15.

10. Patet autem ex dictis rationem iudicandi de peccatis ex 3. Decalogi præcepto nobis propositam, requirere vt consequenter dicamus: tum de obligatione diebus festis assistendi Missæ sacrificio, in quo consistit primarius Dei cultus externus: tum de obligatione iisdem diebus cessandi ab operibus seruilibus, nonnullisque alijs prohibitis: tum etiam de sacrilegio, vt de eo, ad quod tanquam species ad suum genus, referuntur tam violatio ipsa temporis sacri, quam violationes tum rerum tum personarum tum etiam locorum sacrorum, dicarumve Deo ad cultum ipsius externum. De quibus dicendi suus quoque locus debetur in hoc libro.

Conuenienter etiam dici posset tum de obligatione consistendi sacramentaliter: tum de obligatione sumendi sacrosanctam Eucharistiam, quæ vtraque communis omnibus Christianis, determinata quoque est ab Ecclesia: & spectat ad externum Dei cultum: tum etiam de tribus generibus bonorum operum: ieiunio inquam, elemosyna & oratione tanquam sacrificijs iustitiæ, iuxta illud Psal. 4. Sacrificate sacrificium iustitiæ: quibus mactatæ iniquitatis fomes triceps concupiscentia: per ieiunium quidem, concupiscentia carnis, seu voluptatum carnalium: per elemosynam vero, concupiscentia oculorū, seu rerum mundanarum: per orationem denique superbia vitæ, seu propria voluntas. Verum quæ ad orationem ieiunium & elemosynam spectant iam tradita sunt in lib. 4. & quæ ad confessionem in libro 12. quæ vero spectant ad Eucharistiæ sumptionem locum proprium habent in sequenti lib. 29. in quo agitur de ipsa Eucharistia. De personis autem

Deo lacris, quæ sunt Clerici & Religiosi, partim iam dictum est in præcedenti libro quoad Religiosos: partim dicitur in sequenti lib. 30. tract. 3. quoad Clericos qui Deo dicantur, ordinis susceptione. De locis sacris actum est in præcedenti lib. 14. cap. 6.

CAP. II.

De obligatione audiendi Missam in die festo.

SUMMARIUM.

11. Præceptum ecclesiasticum de audienda Missa.
12. Quid sit audire Missam.
13. Qui audiendo Missam distrahatur voluntarie, non satisfacit huic præcepto: secus vero, qui involuntarie.
14. Preces obligatorie recitari possunt audiendo Missam ex obligatione: potest quoque sacramentalis confessio fieri: non debet tamen sine necessitate.
15. Qui obligentur Missam audire in die festo.
16. Impotentia & necessitas excusans ab audienda Missa in die festo.
17. Præceptum Superioris, aut consuetudo similiter excusans.
18. De bona fide excusante.
19. Auditio Missæ preferenda est auditioni predicationis, quæ alioqui curanda est solcite.
20. Obligatio audiendi Missam est sub mortali. Illi vero satisfacit audiendo vnicam, etiam in die Natalis Domini.
21. Quatenus adstringat existentem extra suam parochiam.
22. Quid tenendum sit de difficultate, An sit obligatio audiendi Missam in propria parochia.
23. Quid item de eo qui audit nesciens esse diem festum: aut qui ad Ecclesiam iuit alia de causa, quam audiendi Missam.
24. Cuius partis Missæ omisio sufficiat ad peccatum mortale contra hoc præceptum.
25. Plurium minorum partium omisio, potest vnam notabilem efficere, ad tale peccatum sufficientem.
26. Quomodo satisfaciat huic præcepto, audiendo partes diuersarum Missarum.
27. Decentia tum interior tum exterior requisita Missam audiendo.
28. Septem partes distinguuntur in Missæ celebratione, & quid conueniat in singulis agere.
29. Dignitas Missæ ostenditur primo ex obligatione.
30. Secundo ex fine.
31. Tertio ex ijs quæ sunt ab Ecclesia.
32. Quarto ex bonis quæ ea nobis adfert.
33. Significatio instrumentorum, Missæ, & vestium Sacerdotalem.
34. Significatio ceremoniarum, & partium Missæ.

DE audienda Missa diebus festis præceptum datur De consecr. dist. 8. c. 1. cap. Missas: quod quamuis sit Concilij tantum provincialis, nempe Agathensis in Gallia, tantumque diei dominicæ, & sacularium officiarum mentionem: Ecclesia tamen vniuersalis (ex Sylu. Missa 2. quæst. 1.) illud recepit extendendo ad omnes dies festos, prout intelligitur ex cap. Vt Dominicis. De parochiis: atque tam ad Religiosos, quam ad sæculares. Quæ de re Suarez plenius in opere de religione tract. 2. lib. 2. cap. 15. & in 3. partem D. Thomæ tomo 3. disput. 88. sect. 4. Est autem præceptum partim diuinum, partim humanum: diuinum quidem iuxta illud prioris ad Corinth. cap. 11. mortem Domini annuntiabitur donec veniat:] quo significatur omnes fideles obligari ad Deum aliquando, eo modo quo potest, colendum Missæ sacrificio: saltem ei assistendo ad recolendam memoriam passionis Christi per illis præsentationem, Christumque ipsum realiter in ea præsentem, æterno Patri offerendum in remissionem peccatorum, & gratiarum actionem pro beneficijs acceptis. Humanum vero, quæ illius determinatio ad dies festos, tanquam tempus in quo ipsum sit implendum, est ab Ecclesia.

II.

Ceterum agunt de hac re D. Anon. 3. part. tit. 9. c. 10. Summularij, in verbo Missa, aut in verbo Feria, aut in verbo Festum, Sotus in 4. dist. 13. qu. 2. art. 1. sub finem, Nauar. in Enchir. cap. 21. in principio, & satis plene Azor in 1. part. suae summae lib. 7. item in principio, ac Suarez in 3. partem D. Thomae homo tertio, disput. 88. & in opere de religione tractatu 2. cap. 15. Nos pro modulo nostro quae ad eam spectant complectemur aliquot quaestionum explicationes: cui praemittere oportet, Missae nomine (de quo pluribus Couar. lib. 4. variarum resolut. c. 22. & Suarez in praeced. disp. 74. sect. 3.) hic significari sacrificium omnium excellentissimum: quo tanquam holocaustum Deo Patri vnicus ac dilectus Filius ipsius offertur in reuerentiam diuinae suae maiestatis: & ad piacula nostra expianda, tanquam victima propitiata immolatur, atque ut hostia pacifica praesentatur in gratiarum actione. Quo fit ut cum praecipuum istud tertium eo tendat, ut vacantes Deo, cultum ei debetum impendamus, merito ecclesia a Spiritu sancto edocta, in obseruatione festorum, cessationi ab operibus externis, quae poterant eundem cultum impedire, voluerit coniunctam esse auditionem Missae, quae est externus Dei cultus excellentissimus.

QVAESTIO I.

Quid sit audire Missam.

12. PRO huius explicatione dicendum est, non esse, verba Missae intelligere, quod rustici nequeunt: nec videre Sacerdotem celebrantem, quod nequeunt caeci: nec verba illius audire, quod nequeunt surdi: sed esse, ex *Calet. in verbosofestis dies*, tum mente, tum corpore interesse. Corpore autem censetur Missae interesse, qui sic praesens est, ut possit aliquatenus cognoscere quid faciat Sacerdos celebrans, & in qua sit parte missae. Neque obstat quod maneat post altare, aut post parietem etiam extra ecclesiam (ut fieri solet cum locus capax non est totius multitudinis, quae ad audiendum confluit) dummodo moraliter censeri possit de numero esse eorum, de quibus praenone Missae dicitur, Et omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est & nota deuotio.

13. Mente vero censetur interesse, qui ad Missam venitanimo attendendi, nec postea distrahitur voluntarie: sicut censetur, ipso occupante se in ijs, quae cum attentione ipsa consistere nequeunt: qualia sunt: confabulari, nugari, pingere, scribere: legere aliena a deuotione, disputare aut alios docere: animo voluere prophana, in quibus qui se voluntarie occupat tempore Missae, perinde ac si non interesset, praecipuo eam audiendi non satisfacit: nisi forte, quod raro contingit tam parum per talia distraheretur, ut attentionem eam retineret quae moraliter sufficiat ad censendum ipsum praesentem sacrificio adesse non modo corpore, sed etiam mente: pro quo plures auctores refert Azor. in cit. lib. 7. cap. 5. quaest. 1. & 2. Et facit ratio, quia si ad satisfaciendum, sufficeret praesens esse, & nihil aliud, sequeretur retentum vi ad audiendam, aut ignorantem celebrari Missam, aut dormientem tempore celebrationis, satisfacere: quod absurdum est, cum id perinde sit, ac si non adesset praesens ad audiendam, ut argumento est quod interrogatus an Missam audierit, non possit vere respondere quod audierit, prout est in praecipuo. Veruntamen communis consensus est, tale praecipuum seruari ab eo qui contra voluntatem suam distractiones patitur audiendo Missam: alioqui enim vix impleri posset ob facilitatem qua mens hominis distrahitur, iuxta illud Psal. 39. Cor meum dereliquit me. Idem iudicari potest si sciens quidem ac volens ad res alias diuertat cogitando: sed eas diuinas & sacras: cum ut talibus perfectius, fructuosiusque operam daremus diebus festis, existimari possit Ecclesia de Missa tunc audienda praecipuum dedisse.

14. An autem eidem praecipuo satisfaciatur ille qui ad horas canonicas obligatus, eastunc recitat, aut alias preces ad quas tenetur ex voto, aut quia sunt a Confessario in poenitentiam ei impositae, tunc item recitat, difficultas moueri solet. De qua in vtramque partem Azor auctores com-

memorat in seq. quaest. 3. existimans totam difficultatem minui distinctioni, quae apud ipsum videri potest. Nam ea omnia fulti auctoritate Nauarri in Enchir. cap. 21. num. 8. & de oratione cap. 19. nu. 178. atque aliorum quos Azor ipse commemorat pro parte affirmante: simpliciter concedere possumus (quod etiam concedit Suarez praeter ipsam affirmantem veram esse dicens in memorata disp. 88. sect. 3. in fine) sacrificij vtrique praecipuo.

Si quid enim impediret, id maxime esset, quod attentio ad recitationem horarum canonicarum non patitur secum attentionem ad celebrationem Missae. Quod reuocari potest: quia cum talis attentio sit triplex: vna ad verba, altera ad sensum verborum, & tertia ad Deum, quae huius tertij generis est, non habet in illis diuersis operibus diuersitatem, adferentem ei impedimentum ut de se patet. Quae verum primi aut secundi generis est, et si vna talis actualis, difficulter secum patitur aliam actualem: virtualis tamen virtutalem facile patitur. Nam licet difficile sit, recitantem diuinum officium, dum attendit actu ad verba aut ad sensum verborum, simul attendere actu, ad ea quae proferuntur a celebrante Missam: tamen illa cessatio ab actuali attentione, non impedit eius perseverantiam virtutalem, cum non impediatur tendentiam ad finem ipsius: puta diuinae excellentiae recognitionem, ad quam memorata quoque recitatio ordinatur.

Quae cum ita sint, de huius praecipui essentia videtur tantum esse ut homo Christianus, cui ipsum imponitur, sic adit Missae sacrificio, ut hoc offeratur pro eo tanquam circumstante: isque cum Sacerdote offerat saltem virtuali intentione, qua possit censeri de iis esse pro quibus Sacerdos ipse dicit. *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt*, sicut potest quando ab initio intentionem audiendi Missam habuit actualem, a qua non recessit postea. Secundum propositam doctrinam teneri quoque potest contentem sacramentaliter tempore Missae, satisfacere posse obligationi de illa audienda: quia sacramentalis quoque confessio est opus tendens in diuinam maiestatis recognitionem tanquam in finem. Quamquam cum nulla necessitas vrget curandum est, ut vtrique suum tempus proprium detur ad maiorem securitatem.

QVAESTIO II.

Quam obligentur Missam audire in die festo.

15. COMMUNIS ad hanc responsio est: obligari omnes Christianos cum peruenerint ad usum rationis, nisi habeant legitimam excusationem. Notandum autem est primo, quod iam initio huius capituli arguimus: licet in cap. Missae De consecr. dist. 1. auditio missae videatur expressse iniungi tantum saecularibus: ad eam tamen omnes fideles pariter teneri, in omni die festo: prout communis consuetudo illud interpretata est. Cui accedit, tum communis Doctorum consensus, de quo Suarez in eadem disp. 88. sect. 4. vers. iam vero: tum quod praecipuum de eadem auditione datum, omnes fideles comprehendere constat ex cap. Omnes fideles, ex cap. Cum ad celebrandas: cap. Qui die. De consecr. dist. 1. Vnde intelligitur falsi Sacerdotes, qui non celebrantes diebus festis putant se exemptos a tali obligatione. De qua re Nauar. admonet in tract. De oratione cap. 3. num. 18.

Notandum est secundo, Turcas, Iudaeos, aliosque infideles quantumvis commorentur inter Christianos, non adstringi istiusmodi praecipuo, ut nec alio ecclesiastico: iuxta cap. Gaudemus. De diuortijs, & alia quae citat Felin. ad cap. 1. De constitutionibus nu. 37. Notandum est tertio, pueros non tam competes rationis non quidem obligari hoc praecipuo, doli tamen iam capaces obligari. Quod intelligit ex Syluestro Missa 2. qu. 1. quando sciunt tale praecipuum, vel commode scire possunt.

16. Notandum est quarto, plures causas assignari quae excusent ab audienda Missa in die festo, quas Suarez persequitur in citata disp. 88. sect. 6. Prima est, impotentia simpliciter, seu physica, ob quam excusantur qui detinentur in carceribus, in quibus Missa non celebratur: & qui ita ex morbo decumbunt ut e lecto surgere vix possint: item qui longum iter faciunt,

faciunt, non inuenientes locum ubi Missam audiant: ut fit in terris infidelium: & in mari ubi Missa tantum sicca (de qua Nauarr. in Miscellaneo 89. & 90. De oratione) celebrari potest: in qua cum abstinetur à consecratione corporis & sanguinis Domini, ea nihil spectat ad istud præceptum.

15. Secunda causa est impotentia moralis: quæ censetur tunc contingere, cum nequit Missa audiri absque iactura boni magnæ æstimationis, ad non nisi cum magna difficultate, vel labore: ex qua causa ab audienda Missa excusantur primo infirmi, quos etiam si morbus non compellat in lecto decumbere, non permittit tamen exire domo propter probabile periculum recidendi in morbum grauem vel retardandi conualescentiam: de quo prudens, cuius arbitrio relinquuntur, iudicabit tum ex distantia loci in quo Missa celebratur, tum ex labore hanc audiendi, tum ex temperie aeris, & qualitate temporis. Idem dicendum est de illis qui inferuntur ipsis ægris, si eos sine eiusmodi periculo relinquere nequeant ex Caiet. in verbo Festos dies cap. 1. & 2. 2. quæst. 122. art. 4. vers. In 3. casu. & Sotus li. 2. de iust. & iur. quæst. 4. artic. 4. vers. in finem. Idemque par ratione dicendum est de matribus quæ domi habent paruulos, quos non possunt relinquere absque periculo, ex Tabienam verbo Missa, numero 47. quod & tangit Syluest. in eod. verbo 2. quæst. 2. Aduerte autem quod Suarez habet in eadem sect. 6. cap. 4. id ipsum quod dicimus de opere misericordiae erga infirmum, pari ratione dici posse de alijs misericordiae operibus siue corporalibus siue spiritualibus, quando proximus reuera patitur eorum necessitatem grauem, nec differri potest illius remedium sine graui eiusdem proximi detrimento.

Excusantur secundo, qui facientes iter cum alijs, nequeunt Missam audire, nisi socios dimittendo cum magno suo incommodo, eo quod ignorent iter alioqui molestum, aut timeant sibi à latronibus. De quo D. Anton. 2. part. tit. 9. cap. 10. §. 1. & Syluest. loco cit. ac Nauarr. in Enchir. cap. 21. numero 3. Si autem nullum sit aliud incommodum, quam omisso sociorum, notat Suarez loco citato, non dari sufficientem causam excusationis. Excusantur tertio, qui hostes habent, propter quos non possunt tuto exire domo. Similiter vxor quæ timet percuti grauius à marito, si domo egrediatur: ut contingere facile potest, cum ille zelotypia laborat.

Excusantur quarto, qui Missæ interesse non possunt sine notabili iactura honoris aut famæ, siue propriæ siue alienæ: ut potest nonnullis personis contingere, quæ cum iudicio viri prudentis non habeant vestes suo statui competentes, si domo egredierentur, nisi ac ludibrio exponerentur: ita habent Tabiena in sequent. numero quadragesimo octauo, & Nauarr. loco citato, & omnium Doctorum consensum esse notat Suarez versu. Tertium genus. Addens bene in tali casu & similibus habendam esse rationem qualitatis personarum & honestæ consuetudinis patriæ, neque esse nimium extendendam licentiam eam, ut ad superfluos ornatus, præsertim fœminarum: atque in iisdem casibus videndum an possit quis Missam audire secrete: ut v. g. summo mane, vel in Ecclesia remota à populo concursu: nam si possit, non erit locus excusationi, cum non sit multum difficile, incommodum tunc occurrens vitare, præceptumque implere.

Ex eodem capite excusari potest mulier, quæ habetur honesta, sed se prostituit, ac gestans vterum non atterat foras prodire, ne prodatur turpitudinem cum summo suo dedecore. Pari de causa excusantur ij qui Missæ interesse nequeunt absque damno graui, siue propriarum siue alienarum rerum: quo modo ex eodem Nauarr. excusantur qui arces, aut carceres, aut armenta custodiunt, non valentes abesse ab eis sine notabili detrimento. Item que illi qui spoliationem domus timeant: si eam absque custodia relinquunt: aut vrget aliquod negotium ipsorum, quod non patitur dilationem sine magno incommodo aut detrimento temporali. Sed id intelligendum est excepto casu quo tale negotium potuit præmitti aut postponi Missæ auditioni: quia huius ommissio non erit tunc excusabilis: vi potest quæ potuerit commode vi-

tari. Eadem ratione de facturis aut facientibus iter, non excusari ab audienda Missa, nisi tanta sit necessitas accelerandi iter, ut graue detrimentum timeatur si quis immoretur audienda: ut quod ea de causa comites sibi ob aliquam grauem incommoditatem necessarios, amissurus sit: aut elabatur occasio alicuius grauis negotij perficiendi.

Postremo excusantur illi qui abstant à Missa ad vitandum aliquod spiritale damnum: ut quia sacerdos cuius sacrum est audiendum, nominatim excommunicatus est, aut notorius percussor Clerici: ideoque sic vitandus: ut qui in diuinis ei communicat, mortaliter peccet. Similiter illi qui ideo abstant à Missa, quod ligentur excommunicationis vinculo, aut degant in loco interdicto. Nam nec tales possunt interire, nisi censuram Ecclesiasticam violando: atque adeo grauius peccando. Quæ doctrina est Nauarr. in eod. numero tertio, ubi bene aduertit tali excusationi non ob stare, quod sua culpa in censuram incurrerint: quia fieri potest ut quis morbum quo impeditur ab audienda, contraxerit sua culpa, & nihilominus excusetur à peccato omissionis, quod committitur omitendo Missam audire. Addi potest, nec ob stare, quod absolutionem procurare possint, & negligant: quia quantumuis peccent in eo, non ideo tamen existimabuntur impedimentum non habere Missam ipsam audiendi: nisi eo sine negligenter, ut ab audienda liberi manerent: quia tunc omisso proueniret ex voluntate non obediendi præcepto, oblata commoditate. Ad dubium autem, An illi qui privilegium habent audiendi Missam tempore interdicti similiter excusentur: idem Nauarrus indicat respondendum esse negatiue. Et bene: quia per tale privilegium ab interdicto liberi, perinde tenentur obligationi huius præcepti satisfacere, ac tenerentur liberati à carcere, in quo detentus excusabatur ab illius obseruatione. Idem alius citatis tenent: Azor in prima part. sue summae libr. septimo, cap. secundo, quæstione tertia, & Suarez ad 3. partem D. Thomæ tom. 3. quæst. 88. sect. 6. non longe à principio.

17. Tertia causa excusationis esse potest præceptum Superioris: puta patris, mariti, heri, aut alterius, cum inferior resistere nequit. Hic enim excusatur obediens illi exigenti debitum obsequium, quod nisi omissa Missa potest exhibere. Vbi notandum est primo, si Superior aliquis in contemptum religionis Catholice, aut Ecclesiasticæ disciplinæ, tale debitum exigeret, esset ei resistendum, etiam si inde immineret mortis periculum, iuxta cap. Sacris, De iis quæ vi. Secundo, Superiorem debitum exigentem in proposito casu, si id faciat sine causa rationabili, ut censetur quando opus diliteri potest, aut est parui momenti, peccare mortaliter ex Nauarro in citato cap. vigesimo primo, numero nono. Et ratio est, quod irrationabiliter inducat ad transgressionem præcepti, illum quem tanquam domesticum ab ea auertere teneret. Tertio, si obsequium, quod Superior ab Inferiore exigit necessarium sit secundum commune, ordinariumve modum viuendi, vel secundum occurrentes morales occasiones rationabiles: neque illum præcipiendo, neque hunc obsequendo peccare, non audiendo Missam in die festo: eo quod moralis necessitas tunc excuset. Quanquam si Inferio adhibita mediocri diligentia, posset nascisci commoditatem audiendi Missam: siue ante siue post opportune exhibitum obsequium, non excusaretur à peccato: quia præceptum Ecclesiæ, sicut & Christi, cuius Spiritu sanctificatur & regitur, onus est leue: à quo proinde excusare potest quidem grauis incommoditas, non tamen leuis: cum ipsa ratio oneris, inuoluet incommoditatem.

Quarta causa esse potest consuetudo rationalis ac præscripta, tolerata à Prælati. Sic enim ex Caiet. in verbo Festos dies, cap. 1. excusatur femina quæ secundum patriæ consuetudinem, tempore Purificationis post partum, non ingreditur Ecclesiam per unum mensem. Id quod posse rationabili consuetudine introduci, constat ex cap. v. nico. De purificatione post partum. Videri potest Suarez in citata sect. 6. cap. 6.

Excusatur pariter ex eodem Caiet. & D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 2. ac Sylu. *Missæ* 2. quæst. 2. immo secundum omnes, vt Suarez *ibidem* testatur, quæ iuxta patriæ consuetudinem ad breue tempus, vt vnius mensis, post mortem domi se continet. De qua re plenius Nauar. in cit. cap. 21. num. 4. *Ex*. Excusat quoque Caietanus 2. 2. quæst. 122. art. 4. col. penult. puellas nobiles, quæ ratione consuetudinis in sua patria vigentis, domo non egrediuntur. Sed contra Nauar. in sequen. num. 9. ait non videri ferendam consuetudinem, qua tales puellæ donec nubant, nunquam ad Missam, nec ad concionem egrediuntur: eamdemque consuetudinem laudabilem non esse inquit Sotus in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 1. sub finem, si id fiat auctoritatis tantum ac maiestatis causa. Repudiandam autem esse omnino, dubium non est, si alia puellæ ipse ducantur ad choreas, & ad spectacula, aut permittantur in fenestris aut ianuis manere, ex eodem Nauar. post D. Antoninum & Syluestrum locis citatis.

18. Quinta causa constitui potest bona fides, iuxta Caiet. in verbo Festos dies cap. 1. non longe à principio, & Sylu. *Missæ* 2. q. 1. dicto sexto: quibus Azor in prima par. lib. 7. cap. 7. quæst. 4. in fine assentitur. Namque si non à veniali, saltem à mortali videtur excusari, solitus alioqui Missam audire, si non audiat credens bona fide se ab obligatione audiendi excusari ob aliquam causam: quæ nihilominus non est reuera admodum sufficiens. Rationem Caietanus reddit: quia tunc non fit formaliter contra illud præceptum: neque ita materialiter, vt dicendum sit actum redire in naturam suæ formæ: seu quod idem est, quia talis omissio non provenit ex plene deliberato consensu in transgressionem istius præcepti: cuiusmodi plenitudinis defectum à mortali excusare, doctrina est communis. Atque talis excusatio locum habere potest in seruis & filiis familiaribus, qui bona fide putant se liberos esse à præcepto audiendi Missam, dum à domino aut à patre iubentur aliquid munus obire, quod exequi nequeunt, nisi Missæ auditionem omitant: neque ideo compelli famulos dimittere heros, nisi hi id faciant in contemptum religionis Catholice, habet Sotus in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 1. in fine.

19. Sexta causa ex Angelo in verbo *Feria* num. 45. addi potest: nimirum prædicatio eodem tempore ita concurrens cum Missa, vt non possit quis simul utriusque interesse. Sed contrarium tenendum est cum Syluestro in verbo *Dominica*, quæst. 6. dicto tertio: prout tenet Azor in seq. quæst. 10. qui audire Missam in die festo est de præcepto, non autem audire prædicationem. Si obiciatur illud, ex cap. *Sacerdos* de consecr. dist. 1. Sacerdote verbum in ecclesia faciente, qui regressus de auditorio fuerit, excommunicetur. Responderetur, illud esse intelligendum cum interuenit contemptus Sacerdotis prædicantis, ex glossa *ibidem*: quam præter Syluestrum approbat D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 11. §. 2. Quod si virgeas obligationem sciendi ea quæ sunt ad salutem necessaria exigere, vt prædicatio præferatur: negabitur, quia potest quis talia sufficienter discere per priuatam instructionem, etiam si non audiat prædicationem. Quandoquidem tamen, dummodo Missa non omitatur, sollicitè curandum est, iuxta præscriptum Concil. Trid. sess. 24. cap. 4. De reform. ne diebus, præsertim festis, prædicatio ipsa omitatur, ob insignes fructus quos profert, enumeratos à Diuo Anton. in cit. cap. 11.

Porro in casu, quo quis habet impedimentum legitimum non audiendi Missam in die festo, consilium quidem est salutare domi per aliquod tempus vacare orationi: id tamen non est in præcepto, vt contra Sotum & Angelam, Nauar. in cit. cap. 21. num. 7. docet, idemque tenet Suarez sub finem citate sectionis sexte: quia præceptum de quo agimus non obligat ad tale quid, utpote minime comprehensum Missæ nomine.

QVÆSTIO III.

Quanta sit obligatio audiendi Missam in die festo.

20. Responso ad hanc continetur solutione aliquot dubiorum. Primum est, An talis obligatio sit sub mortali. De quo in utramque partem authores refert Azor in 1.

parte sua *summa* lib. 7. c. 1. q. 2. Pars autem affirmans tanquam recepta iam communi consensu, est tenenda. Ad cuius probationem sufficit quod communis Catholicorum notio sit, mortaliter peccare eum qui sine rationabili causa omittit audire Missam in die festo. Adde quod eisdem obligationis violatione peccetur in materia graui ex suo genere: utpote quæ ad Dei cultum pertinet. Item quod iuxta cap. *Omnes fideles*, & cap. *Qui die solemn*, De consecr. dist. 1. peccatum sit dignum excommunicatione: quæ imponitur tantum ob mortale, ex cap. *Nemo* Episcoporum. 11. q. 3.

Secundum est, An sit obligatio plures Missas audiendi eodem die festo. Causa dubitandi est, quod in præcepto dicatur plurali numero Missas. Sed eo non obstante, communis usus ostendit satisfieri vnam audiendo. Vnde ecclesia in Missas audire iubet, nihil aliud intendit quam vt quisque fidelium Missam in die festo audiat, ex Sylu. *Missæ* 2. quæst. 1. dist. 4. Quod procedit ex Nauar. in citato cap. 21. nu. 2. etiam quoad diem Natiuitatis Domini, etiam si liceat in eo, tres ab vnoquoque Sacerdote celebrari.

Tertium est, An sit obligatio audiendi certam Missam, de quo teneri potest cum D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 1. Tabiena in verbo *Missæ* num. 49. Sylu. eod. verbo 1. num. 4. & Soto in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 1. sub finem: ad satisfaciendum huic præcepto satis esse audire quamcumque Missam, siue illa sit priuata, siue solemnitas & cum cantu, siue de Sancto, siue de tempore, siue pro defunctis, siue votiuæ, siue propriæ illius diei, siue non. Ratio est, quia ipsum datur absolute de Missæ auditione, vt est actus religionis. Videri potest Suarez ad 3. partem D. Thomæ *tom* 3. *disp*. 87. *sect*. 2. Capitulum autem *Quidam laicorum*, De celebrat. Missarum, quod Angelus in verbo *Missarum*. 33. obicit in contrarium: Azor in cit. lib. *septimo* cap. 6. in fine *tertiæ* *questionis* ait; improbare tantum superstitionem eorum qui putabant se non audire Missam, in qua non recitaretur Euangelium. In principio erat verbum. Aut etiam reprehendere motum eorum qui contempta Missa diei festi propria, aliam audire curabant.

Quartum dubium est, An constitutus extra suam Parochiam teneatur Missam audire eo die, quo in illa festum aliquod seruatur, non item in loco ubi ipse est: aut si in eo ipso loco aliquod seruatur, quod non seruatur in sua Parochia. Hoc secundum utramque suam partem copiose tractant Suarez De relig. tract. 2. lib. 2. ca. 13. & 14. ac Sanchez in lib. 3. De matrim. quæst. 18. qui videri poterunt pro pleniore tractatione speculationis scholasticæ, quæ nequit paucis vtiliter tradi.

Pro præxi autem nobis proposita, duabus propositionibus potest sufficienter responderi ad propositum dubium. Prior est, Parochianum extra parochiam suam constitutum, non teneri seruare festum (& ideo nec Missam sine audire) in eadem Parochia sua quidem præceptum est, non tamen in loco in quo ipse est. Hoc probatur: quia statuta localia sunt veluti affixa loco: ligantque respectu existentis in eo. Si enim statuta Episcoporum non ligant extra territorium: & excommunicatio ab eolata in fures, non incurritur à subditis, sius furtum extra idem territorium committentibus: vt habetur ex cap. 2. De constit. ubi ratio hæc datur: quia extra territorium ius dicenti non pareretur impune.

Posterior propositio est. Existentem in aliena Parochia in qua celebratur festum, quod in sua non seruatur, obligari ad illud seruandum, & ideo ad Missam audiendam. Huius fundamentum est consuetudo inter fideles vsu sic recepta, vt religioni ducant ei contrauenire. Nec immerito, qui valde rationabilis est: quandoquidem consentaneum est rationi vt externi conforment se incolis illius loci in quo versantur: hocque est quod Diuo August. D. Ambrosius ab eo interrogatus respondit (quod refertur in cap. *Illæ*, dist. 12.) Ad quamcumque Ecclesiam voceris morem eius serua, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Est item, quod significatum est ab ipso D. August. in lib. secundo, Confessionum: & habetur in præced. dist. 8. cap. Quæ contra, his verbis: Quæ contra mores hominum sunt flagitia, pro morum

diuersitate sunt vitanda: vt pactum inter se gentis aut ciuitatis consuetudine, vel lege firmatum, nulla ciuis aut peregrini libidine violetur. Turpis enim est omnis pars vniverso suo non congruens.

Quomodo autem eadem consuetudo legitime, Superioriue interueniente auctoritate sit præscripta, Suarez declarat in citato cap. 14. num. 10. In quibus consuetudinem vt aduenæ commorantes per aliquot dies in aliquo loco, conforment se moribus eiusdem loci in iis quæ ad communem vitam spectant, vim suam habere ex iure gentium quadam ratione: nempe quod ex communi fidelium consensu, præcipue pastorum, introductum sit in Ecclesia, vt Episcopi statutis suis possint obligare non solum territorij sui incolas: sed omnes ad aliquod tempus in eo demorantes. Vnde intelligitur sufficienti Superiorum approbatione fulciri eiusmodi consuetudinem.

Nota autem allatam propositionem, pari ratione extendendam esse ad festa generalia ecclesie, quando in aliquo particulari loco obligatio eorum sublata fuerit per contrariam consuetudinem. De quo Suarez in seq. nu. 27. & Sanchez in citata disp. 18. num. 7.

Nota secundo eandem admitti quidem passim, quoad eos qui relicto proprio domicilio diuertunt alio, ad sedem ibi saltem ad tempus constituendam: difficultatem esse tamen inter Doctores, an eadem procedat quoad eos qui diuertunt alio per modum transitus, & tanquam in hospitio. Ea vero explicatur distinctione: si enim peregrinus diuertat aliquo vt per aliquot dies licet paucos, ibi moretur: siue ad negotium aliquod curandum, siue animi tantum gratia, teneatur quanto tempore ibi manserit conformare se incolis in festi observatione: quia ex contrario facto illius sequerentur quoque incommoda ante allata læsionis pacis, & occasionis peccandi exemplo frequenti eorum, qui nonnunquam ex varijs locis conueniunt in aliquem locum, siue curiositatis siue negotiorum causa.

Si autem aliquo peregrinus diuertat per modum transitus, seu tanquam in suæ vitæ hospitio, vbi prandeat vel pnoctet, & statim discedat, censetur excusari ab obseruatione festi, quod non seruatur in sua Parochia. Ratione reddit Suarez ibidem nu. 22. quia talis proprie dicitur potius illa transire quam ibi esse: nec obligatur ad ibi permanendum pro audienda Missa: quia præceptum de seruando festo non obligat ad permanendum in loco: sed supposita permanentia obligat ad eam obseruationem. Sit autem tantum temporis permanere statuat, vt eodem modo Missam audire possit: quia tunc quoque rationes ante proposita locum haberent, censeri pariter potest locum habere obligatio quam illæ ostendunt. Dixi, commode, ad significandum non teneri se incommodare in iis quæ spectant ad prosequendum suum iter: quorum procuratio requirat tempus illud quod ponendum est in audienda Missa. In quo iudicando cauenda est deceptio, quæ leuiter necessitatem nobis fingamus.

Quintum dubium est, An sit obligatio Missam diebus festis audiendi in propria Parochia. De quo plenius Azor in prima par. Moral. Institut. lib. 7. cap. 6. quest. 4. & Suarez ad tertiam partem D. Thomæ. tomo 3. disp. 87. sect. 2. in dubio circa secundam Missæ diuisionem. Tenere autem possumus cum D. Anton. loco superius citato, Nauar. in memorato cap. 21. n. 5. & alijs quos idem Azor commemorat, non referre vtrum in hac aut in illa ecclesia audiatur Missa, cum præceptum de audienda, absolute ac sine tali limitatione detur in cap. Missas, De consecrat. dist. 1.

Neque obstat Capitulum Vt Dominicis, De Parochiis: quia non præcipit absolute Missam audiri in propria Parochia, sed vetat ne diebus festis, extra eam audiatur contempto proprio Parocho: qui cõtempus præsumitur cum quis frequenter parochiam deserit sine debita causa. Et quamuis contemptus non esset vere: tamen tale quid potest & alijs generare scandalum, & sibi periculum peccandi: cum multa ad omnes parochianos spectantia soleant eo tempore explicari publice in parochiis. Quibus de causis prohibitio sit Religiosis in 2. Extrauag. communi, De reuiga & pace: ne prædicent parochianos non teneri in suis parochiis Missam audire diebus festis & Dominicis,

cum ad id iure teneantur, nisi iusta causa excuset: nempe, vt ex Panormitan. Azor. post Nauarrum tangit, si proprius parochus innodatus est excommunicationis, aut interdicti vinculo: aut in irregularitatem lapsus: aut ab ordine vel officio suspensus, aut concubinarijs, aut cum quis deuotius aut fructuosius alibi solet Missam præferre: quia videlicet ibi Missam simul & concionem audit, vel concionem fructuosiore quam in sua parochia, aut quia temporis vel loci vel alterius rei occurrentis difficultas non patitur commode adire parochiam, aut etiam quia consuetudo est ibi recepta, vel à Summo Pontifice concessum priuilegium, vt Missa extra parochiam audiat.

Disto autem iuri per consuetudinem contrariam derogatum esse aperte significat Nauar. loco citat. cum vult huic præcepto satisfacere non modo audientes Missam in ecclesia Religiosorum mendicantium per priuilegium Leonis decimi, quod ipse refert: sed etiam audientes in oratorio aut sacello aliquo siue publico siue etiam (addit Azor in sequen. quest. 8.) priuato, dummodo id non faciant ex contemptu sui parochi. Vnde idem Nauar. infert, Episcopum non posse subditis suis contrarium præcipere: quia sicut non potest tollere aut restringere ius commune, argumento cap. Inferior, dist. 21. ita nec potest generalem Ecclesie consuetudinem, quæ eandem vim habet: adeo vt excommunicatio quam ferret id præcipiendo, nulla esset, argumento cap. 1. De senten. & re iudicata: excepto tamen casu contemptus antememorato. Ad quem reduci potest quod Azor habet in eod. cap. 6. circa finem 6. questionis: si tota multitudo aut pars maxima parochianorum desereret parochiam alibi audiendo Missam sine iusta causa, Episcopum posse talibus præcipere vt ad suam parochiam accedant: non tamen, addit ille congruenter antedictis, imperare pœnis irrogatis, aut statuto posito.

Sextum dubium est, An obligatio audiendi Missam satisfaciatur qui eam audit nesciens esse diem festum. Ad quod respondendum est affirmative: si quidem sciens & volens audiat: quia præceptum datur tantum de ea auditione, vt de actu quodam virtutis religionis: de se requirente solum vt fiat: non quidem per ignorantiam aut vim, sed scienter ac sponte. Excipe, nisi forte ita audiens nolit expresse per actum illud satisfacere suæ obligationi audiendi: quando quidem non exhibetur tunc præcepto obedientia, cum excluditur voluntas illud adimplendi. Videri potest Azor in cit. lib. 7. cap. 2. quest. 6. Et ad maiorem intelligentiam, illud quod habitum est in lib. proxime præced. num. 150.

Septimum dubium est, An qui ecclesiam principaliter adit ad videndam amasiam, aut ob aliquid illicitum, satisfaciatur eidem obligationi. De quo contra D. Anton. Nauarrus in cit. cap. 21. num. 6. tenet satisfacere. Quod verum est, si talis in ecclesia existens assistat Missæ cum debita intentione & attentione. Quod idem dicendum est de famulis comitantibus dominos ad Missam, non iuris alioquin ad eam, si assistant simpliciter cum debita intentione & attentione, etiam si mortaliter peccarint habendo propositum actuale eam alioqui omitrendi.

Octauum dubium, An eadem obligatio tanta sit, vt mortale teneatur quamcumque Missæ partem in die festo omittere. Pro solutione autem dicendum est, quod etsi obligatio sit (eaque sub mortali, iuxta ante habita in explicatione primi dubii) totam seu integram Missam in die festo audire: potest expresse haberi ex cap. Omnes fideles & ex cap. Missas, De consecrat. dist. 1. nihilominus tamen sicut in alijs materijs, ita & in hac, rationem modici excusare à mortali: prout docent D. Anton. 2. part. tit. 9. cap. 10. §. 1. dub. 7. Sylu. Missa 2. quest. 1. dicto 1. Nauar. in Enchir. cap. 21. num. 2. Soto in 4. distinct. 13. quest. 2. art. 1. col. penul. Suarez in memorata disp. 68. sect. 2. alique communiter. Quæ autem Missæ pars excedat limites modici, & censenda sit notabilis, vt in illius omissione mortale non euitetur ratione paruitatis materiæ: determinatum non est à iure, sed relictum prudentis arbitrio, vt Nauar. ibidem notat. Diuersæ diuersorum inueniuntur determinationes: etsi inter

omnes

omnes fere contineat, illud quod est vsque ad introitum, non esse notabile: contra vero mediam, aut etiam tertiam Missæ partem esse notabilem, quod habent D. Anton. & Syluest. Diuersitas ergo inter Doctores est, quæ usque post introitum censeri debeat pars non notabilis.

Ceterum sibi probatur quod Nauarr. habet in cir. nu. 2. non esse censendam Missæ partem notabilem, illud quod dicitur vsque ad epistolam inclusivè: neque scrupulose contenderim cum eo qui adhuc adderet modicum illud quod sequitur vsque ad Evangelium, dummodo nihil de eodem Evangelio relinquatur. Similiter nec esse censendam partem notabilem, illud quod post communionem Sacerdotis dicitur vsque ad finem, vti idem quoque Nauarr. habet ibidem: & ante eum Caiet. in verbo Festos dies, cap. 1. vers. secundum quoque. Nec obstat quod in memorato cap. Missas, statuatur ut exstantes ante benedictionem, publice confundantur ab Episcopo: quoniam id intelligendum est, si scandalum fuerit: aut si id fieret in contemptum: non item quod præceptum de audienda Missa in eo omnino violetur.

Quoad partes autem intermedias: in illis determinandis bene monet ibidem Suarez versus ultimo, non esse tam considerandam temporis moram, quam dignitatem, ex propinquitate vel necessitate ad substantiam sacrificij. Sic quantumcumque brevis mora esset, qua quis recederet à templo dum Sacerdos peruenit ad consecrationem, aut ad assumptionem Eucharistiæ, is non facile à mortali excusaretur, tanquam omitens ea, quæ pertinent maxime ad perfectionem sacrificij. Et vt memoratus author expressit, de eo damnandus est, si omiserit tam partem in qua fit consecratio Eucharistiæ, quam eam in qua hæc sumitur.

25. Aduerte vero quod Nauarr. attingit tum loco cir. tum etiam in tractatu de oratione cap. 10. num. 43. ex vna particula omissa in principio, & ex alia omissa in fine, vel alias ex diuersis Missæ particulis interpolate omissis, posse constari vnam omissionem partis notabilis, propter quam præceptum non impleatur. Ratio vero est, quod cum tales partes instituantur ad idem totum confidendum: ex omissione vniuscuiusque; illarum, mutilatur integritas eiusdem totius. Quæ mutilatio in audienda Missa cum fuerit notabilis, inducit in ea, sicut in alia graui, defectum ad mortale sufficientem. Quod autem ille addit, legendo per se post Missam, partem omissam, vel audiendo lectam ab alio, satisfieri præcepto, non videtur securum: quia illud lectum extra Missam, siue à laico, siue à Sacerdote, non pertinet ad sacrificium Missæ: cui interesse præceptum ipsum obligat.

26. Facile tamen admiserim illud quod idem in iisdem locis habet ex Ioanne Maiore, audientem ex alia Missa partem, quam ex priorè omisit, censendum esse satisfacere, quia ex duabus illis auditionibus, integratur auditio præcepta: quæ est etiam Soti doctrina in 4. distinct. 13. quæ est. 2. art. 1. colum. antepenult. Nec obstat quod in eodem cap. Missas habeatur, Missam audiendam esse speciali ordine. Non enim sensus est, totam Missam esse audiendam ita ordinate, vt prior Missæ pars, prius: & posterior, posterius audiantur: id enim non egebat præcepto: cum ita sit natura comparatū, vt prius audiantur quod prius dicitur: & posterius, quod posterius. Non negarim tamen, in ea deordinatione committi peccatum veniale, quando nulla iusta causa eam excusat: quia non est consentanea rationi.

Cæterum videtur omnino tenendum, Missæ auditionem, quæ in hoc præcepto iniungitur, non integrari sufficienter per duas medietates, quando quis vnam medietatem audit ab vno Sacerdote qui Missam incipit: & eodem tempore alteram medietatem ab altero Sacerdote, qui est in medio Missæ. Nam communis fidelium sensus & consuetudo in contrarium, ostendit aliam fuisse mentem ecclesiæ præcipientis Missæ auditionem. Id quod indicare videntur memorata verba cap. Missas, speciali ordine: inter partes enim, quæ simul sunt, non seruatur specialis ordo.

QVÆSTIO IV.

Quæ inter audiendum Missæ sacrum sint curanda.

PRimo seruanda est decencia interior & exterior. Interior quidem primo, vt anima eiusque vires liberae sint ab omni lae: quam ad rem valet iustitiae aquae aspersio, contritio, &c. Deinde vt eadem vires omnes ab alia quamque cura seuoctatæ, in hac vna occupentur, hoc vnum agant. Exterior vero primo, vt totum corpus decenter habeatur, strepitus fiat quam minimus. Secundo, dum quis accedit ad sacrum Missæ existimet se ire ad funestum Caluarie spectaculū, vna cum B. Virgine, & S. Ioanne Evangelista ac sanctis mulieribus: quarum in se affectus studeat excorare. Item accedat eo consilio vt Christum offerat pro peccatis à se admissis, ac pro beneficiis in se diuinitus collatis, spiritalique communiōe coniungat se Christo. Item que cognita sua indignitate atque imbecillitate, precetur à Deo conferri sibi gratiam ad digne versandum in negotio tantæ dignitatis ac maiestatis.

Tertio aduertendum est, in Missæ celebratione distinguiposse septem partes in quibus singulis, quædam præcipue seruanda sunt.

Prima pars est, Ab initio vsque ad oblationem: in quantum antiquorum Patrum desideria decet recordari, & ipsum Dominum paulo post venturum expectare: tum excitare animum ad letitiam; quod latentem, vere tamen presentem, Dei Filium ac nostrum Saluatorem spectaturi sumus: tum demum attente audire quæ recitantur, fructum aliquem ex eis excerpando, ac Spiritu sancto aditum patefaciendo, si dignetur per vocem Sacerdotis ad nos accedere.

Secunda pars est, hinc vsque ad consecrationem exclusivè: quo tempore preces copunctæ Christi Domini meritis & cruciatibus, sunt simul cum sacerdote Deo fundenda, ac quasi libelli supplices pro nostris & proximorum variis necessitatibus offerenda. Reuocanda est etiam in memoriam passio Christi (iuxta illud 1. Corinth. 11. Quiescumque manducabitis panem hunc & calicem bibetis mortem Domini annuntiabitis donec veniat) eum intuendo tanquam presentem cruci affixum, atque singulis rebus quæ in eo se offerunt singula postulata accommodando hac ratione: vt in suo sanctissimo sanguine, propria anima offeratur abluenda, & ornanda iis virtutibus quibus ei placere valeat. Secundo, in intuitione capitis ipsius compuncti spinis: Principes ac cæteri rerum tum humanarum tum diuinarum moderatores ei commendentur, vt pro dolore quem spinarum aculei infixerunt, ipse liberet eos ab auaritia, & ambitionis aculeis, eosdemque confirmet ad constantem ferendam curam acerbiterem, quam administratione sedula offert. Tertio, in intuitione dexteræ manus commendentur consanguinei, affines, amici, bene meriti, vt suis donis cumulet ipsos ac compenset ea ratione, quam nouerit optimam. Quarto, in consideratione manus sinistræ commendentur ii qui nos odio, & quacumque ratione insectantur, vt eis bona rependere dignentur. Quinto, in consideratione dextri pedis, iusti commendentur ei, vt constantiam illis ac perseverantiam impertiant. Sexto, in intuitione sinistri pedis, oretur pro iis qui iacent in peccato lethali: vt eos ad dextram velit trāsferre. Septimo, in inspectione lateris aperti commendentur sancta ecclesia vt Spiritum suum sanctum ac sanctitatem ei largiatur. Octauo, in consideratione crucis commendentur viri Religiosi, vt in perfecta sui victoria, ipsum sequi duces valeant. Nono, in consideratione blasphemiarum & irrisionum quibus appetitus est in cruce pendens: oretur pro hæreticis & Ethnicis, vt ad veritatem conuersi, desinant ipsum blasphemare. Decimo, in consideratione sitis, quam perpeffus est pendens item in cruce, commendentur ii qui nostras preces expetunt, vt ne voto fraudentur: quicumque item calamitate aliqua premuntur, vt omnibus præsto sit suo auxilio.

Tertia pars est consecratio: In qua primum exercenda est fides adorando presentem Dominum. Deinde cum

attolli-

attollitur sacra hostia renouata olim subleuatur crucis memoria, offerre debemus Christum ad gratiarum actionem, & ad peccatorum deprecationem; simulque nos ipsos in holocaustum perfectum, quod Deus suo caelesti igne penitus absumere dignetur.

Quarta pars est, memoria defunctorum: quo tempore debemus mente descendere ad inferna loca, ac illos qui in purgatorio detinentur commendare Deo, hoc etiam sanctissimo sacrificio pro eis oblatum.

Quinta, hinc usque ad Sacerdotis communionem in qua occupandus est animus in consideratione diuinæ maiestatis Christi, adoratione & veneratione, cum summa demissione animi, reputando quanta Angelorum multitudo nobiscum sit penitus indignissimis: simulque voluntatem excitando ad amorem erga eum qui praesens nobiscum adest, ac familiariter versari dignatur.

Sexta, sacram communionem complectitur, in qua decet adientem Missam, incitari cupiditate iungendi se Christo, animumque comparare perinde ac si re ipsa particeps esset diuinorum mysteriorum: tandemque vna cum Sacerdote Dominum suum excipere animo & voluntate.

Septima pars est, hinc ad finem usque; in qua simul cum Sacerdote agendæ sunt gratiæ Deo: & infinita Christi merita, pro innumerabilibus beneficiis quibus quotidie cumulamur, offerenda. Tandem post Missæ sacrum petenda est à Deo venia pro negligentia à nobis in eo audiendo admissa, simulque agendæ ei gratiæ, quod tanto mysterio nos interesse voluerit: ac demum orandus est, ut sua dona tueri & conseruare ipse velit in nobis, & fructum si quem percepimus ex re diuina, perpetuum velit esse.

APPENDIX.

De dignitate sacrificij Missæ & spirituali significatione eorum quæ exterius in illius celebratione vsurpantur: tanquam motiuis ad curanda prædicta.

Quoniam plurimum homines errant in vsu & tractatione rerum diuinarum, eo quod illas quamuis opinione quadam consueta & populari putent esse magnum quiddam: id tamen nec sentiunt plene nec certo ac viuo quodam iudicio sibi persuadent: ideo necesse est Missæ dignitatem (quantum licet libra mortali pondus inmensum) expendere: simulque, quia valet ad excitandam pietatem, quid Missæ apparatus, & quæ in ea seruantur ceremoniæ significant, declarare.

Prior pars, de dignitate Missæ.

Diuinissimi huius sacrificij dignitas, vt aliqua ex parte intelligatur: primo inuestigandum est quam præstant, & præstiosa fuerit illa olim Christi Domini oblatio, cum in cruce se ac sua omnia pro humano genere obtulit æterno Patri. Illius enim oblationis memoria & representatio vera, Missa ipsa est. Deinde finis considerandus est. Tertio, quanti ea fiat à sancta Ecclesia, ac quarto, quæ bona nobis adferat, tradendum est paucis, sectando vestigia cuiusdam nostri Patris in tractatione spiritualium commendati.

Dignitas ex oblatione.

Primo ergo coarctentur omnia quæcumque Christus Dominus, verus Deus & homo, ex eo puncto quo conceptus est, usque ad illud quo spiritum emisit in cruce, siue interiora illa fuerint, siue exteriora, simulque aggregentur merita quæ ex talibus gestis oriebantur: atque noceat: primo quidem numerus, seu quod fuerint ea quæ tribus & triginta annis ipse gessit, qui nullo vniquam momento temporis vacauit ab actione placita Deo, iuxta illud Ioan. 8. Ego quæ placita sunt ei facio semper. Deinde vero qualitas æstimeretur, puta ipsa rerum natura, ipsa virtutum præstantia, etiam dignitate persone diuinæ non considerata. Etenim omnia sunt præclarissima quædam & maxime heroica facinora.

Valerij Par. III. Tom. 2.

Vltimus considerentur præ cæteris quinque capita ex quibus pendet rerum gestarum dignitas. Primum est, personæ excellentia: interest enim quid à quo fiat. At quia vera excellentia ex diuina gratia existit, expendendum est quanta sit illius cui sine vilo modo & mensura tantum gratiæ impertitum fuit, vt ex eius affluentia, tanta in genus humanum copia redundauerit. Secundum est, personæ conditio & status, libera sit, necne; pro arbitrio quid, & vt libet aggrediatur, an ex alterius voluntate. An sit vi extorta sequutus, an liberum obsequium. Christus vero testabatur se singula facere vt Patri obtemperaret. In quo voluntario obsequio quis alacritatem, integritatem, constantiam satis cogitare possit præter ipsum Christum, qui illud esse cibum suum prædicabat, & calicem sibi à Patre datum. Tertium est, animus: nuntius scilicet quis commodo suo ducatur: an vt alius opem ferat, siuise an alienis: an charitate, an alia quapiam re moueatur. Quæcunque autem Christus faciebat, ex maxima charitate erga nos alienos, & inimicos faciebat. Quartum est finis: nam quæ ad finem referuntur: eo sunt præstantiora, quo finis ipse fuerit præstantior; diuina autem gloria, nobilior finis est non potest. Hæc vna semper ante oculos Christo Domino versabatur, nihil agebat aliud, quam vt Patri restitueret occupatum per iniuriam, ab inimico suo hominum principatum. Quam putas gratiam iniret à patre mortali filius, qui tyranno cincto, illum expulsum ac profugum in regio solio reponeret. Quintum est, modus actionis: an remisse & negligenter, an cum cura & contentione viduum quidpiam fiat. Saluator vero noster, cum plurimum posset, qua maxima potuit contentione cunctique animi & corporis viribus, res innumerabiles & præclarissimas effecit.

Ad extremum ponderetur torac tantorum obsequiorum fructus & merita, nobis à Christo Domino fuisse donata. Atque ob oculos versetur nobis Saluator ipse pendens in cruce, ac illa omnia, seque totum Patri optimo offerens, ac præmia quæ sibi debentur, cum ipse illis non indigeat, in nos conferti postulans hoc fere modo. En quidquid sum, quidquid gessi, sicut suæ diuinæ benignitatis partus est, ita suæ gloriæ volo dedicatū esse, offero; ac dedico. Si gratiam vllam putas referendam; ego beneficio tuo satis abui, sunt mihi egentes ac mendici fratres, in eos si qua mihi debentur præmia, precor vt conferas: illis omnia mea dono, illos meo loco constituo, tibi que commendo. Huius autem oblationis Missa est viua quædam ac vera representatio. Non enim inducuntur hiocæ, in fabulis, personæ: sed ipsemet qui olim actor fuit, adest: eandemque instaurat oblationem. Quamquam sunt quædam inter vtramque discrimina: primum in tempore: illa semel facta, hæc quotidie, & singulis pene sit momenti. Secundum in loco: illa Ierosolymis, hæc vbique terrarum & gentium, & eodem tempore diuersis in locis. Tertium in modo: olim enim oblatum est Christus patiens ac cruentus; nunc offerri impatibilis sine vlla sanguinis effusione; & olim palam, nunc sub venerandis speciebus panis & vini. Itaque oblatio quidem est omnino eadem, fiuntque nunc omnia quæ gesta olim sunt in Caluarie monte, at tamen differentia sunt ea quas commemoramus.

Dignitas Missæ ex fine.

Secundo, principaliter considerandus est Missæ finis, quo continentur causæ, cur Dominus noster voluerit eam oblationem tam sæpe renouari; quæ sunt trium generum: nam alia Deum, alia Christum, alia nos respiciunt.

Primum genus igitur pertinens ad Deum, est vt sanctissima Trinitas tanto maiore gloria ac delectatione quasi afficiatur. Delectatione quidem, quia dubium non est, quin Deus optime perfectas habens egregias Christi virtutes, quas tum in reliqua vita, tum præcipue in supremo illo actu, inter cruciatus ostendit, longe maiorem ex iis, vt nos loquimur, iucunditatem: quam ex Iudeorum sceleratorumque omnium impietate, molestiam hauserit. Quare sicut Principes repeti volunt historias, quas

P

seruit

feruit cum voluptate spectarunt; ita Deo placet iucundissimum illud Domini nostri sacrificium sæpe repræsentari. Gloria vero, quia hoc maxime modo Saluator noster significauit se omnia referre accepta Deo, sicut fiebant olim sacrificia, ut iis homines bonorum omnium auctorem Deum esse, grati testarentur.

Secundum genus pertinet ad Christum: ut renouet honestissimos triumphos, quos ex hostibus retulit. In tabulis alij, vel in parietibus suos appingunt, ut qui triumphare semper non possunt, frequenter reportari honoris recordatione præsentem delectentur. At Christus, qui poruit quæcumque voluit, & cui honor æternus ideo debetur quod retulerit eam victoriam, cuius fructus est æternus, viam quoque excogitauit, qua perpetuum ageret triumphum.

Tertium genus pertinet ad nos: ac primo, ad impetrandam nobis veniam peccatorum. Secundo ut dona tum diuina: tum, si ita expedit, humana impetremus. Tertio, ut gratias de beneficiis quam aptissimas agere Deo possimus, nam e iusmodi olim fuit sacrificiorum causa. Quarto ut certas peccatorum pœnas, quæ in hac vita, vel postea in purgatorio dandæ essent, deleamus.

Dignitas Missæ ex iis quæ sunt ab Ecclesia.

Tertio, principaliter considerandum est quanti hoc sacrificium fiat à sancta Ecclesia, quæ Christi sponsa est, & æqua æstimatrix. Id autem apparet ex diligentia quæ vitur in illo pro dignitate quantum potest tractando. Quæ diligentia indestitit primo, ex ministrorum eiusdem sacrificij delectu, quos Ecclesia ipsa vult. 1. genere, natos ex legitimo coniugio. 2. ætate, iam satis maturos. 3. corpore non debiles nec deformes. 4. fortunis, ut certum habeant victum, vel paupertatem voluntariam sequantur. 5. fama & opinione probatos. 6. moribus castos, propterea obstringit illos castitatis voto solemniter. 7. pietate erga Deum ardentem, atque assiduum. Quos & vult multum temporis in diuinis laudibus quotidie infumere. 8. non statim eos constituit in sacerdotio; sed lente promouet per multos gradus, in quibus singulis pulcherrimis ipsos consecrat ritibus.

Secundo apparet ex locis quæ ad hoc sacrificium Ecclesia ipsa comparat. Quo spectat magnificentia ornatuque templorum, eorundem consecratio, ac altaria instructa pulcherrimis marmoribus, auro argentoque; ac vestibus ornata pretiosis. Tertio, apparet ex pretio, pulchritudine, elegantia & religione sacrorum vasorum, ac panniculorum quibus eadem Ecclesia vitur in ipso sacrificio. Quarto, ex quibusdam aliis rebus extrinsecis, ut ex musica tum sonorum, tum vocum; ex odoribus thuris suffitu, multitudine luminum. Quinto, ex commemoratione Sanctorum, tanquam, egregiorum Ducum, Imperatorem in triumpho comitantium.

Sexto, ex ritibus quos in toto Missæ sacro vult varios adhibere: & ex ea reuerentia, qua antequam Sacerdos ad altare ascendat vult ipsum vna cum populo publice de peccatis confiteri: & dum id ipsum sacrum peragit, toties altare osculari, genua flectere, manus in varias figuras formare. Ac demum ex ipsa tota sacrificij serie, in qua vult compendio pulcherrime vita & mors Christi ante oculos ponitur.

Dignitas Missæ ex hânis quæ nobis adfert.

Quarto, principaliter consideranda sunt bona quæ nobis ex hoc sacro sancto mysterio proueniunt omnium generum non honesta solum atque vilia, sed etiam iucunda. Primo, honor magnus est à Christo triumphante, quosdam veluti honorarios spectatores adhiberi, vel tanquam intimos familiares in conuiuium admitti, cum quibus sua communicet arcana. Secundo, vtilitas magna est, quæ accipitur. Tum ex precibus, quæ cum in Missa pro iis præcipue qui adsunt fundantur, sunt iisdem maxime salutares: tum ex opportunitate, singularia aliqua dona impetrandi in ea celebritate, in qua Christo triumphanti obuiam occurrimus, eumque honorifice quantum possumus excipimus ac prosequimur. Cuius-

modi tempus & occurus apud mortales, ad impetrandam quælibet beneficia opportunissima censentur. Tum ex eo, quod eluantur noxæ veniales. Tum ex eo, quod præparentur ad contritionem illi qui mortiferis obstringuntur. Tum ex eo quod remittatur aliquid etiam illius pœnæ quæ debebatur peccatis. Adde quod in Missa audimus varia sacre paginæ documenta, quibus modum vitæ recte instituendæ & emendandæ edocemur. Tertio, iucunditas & delectatio multiplex accipitur, nonnunciam etiam corporalis. Nam multa sunt, quæ oculos pie delectant in apparatu atque ornatu sacre aræ & Sacerdotis. Deinde aures præter musicam, oblectant, quæ ex sacris libris recitantur. Tertio odoratus spiritualis maxime afficitur ex odore suauissimo sacrificij qui vsque ad diuinas nares (si ita loqui liceat) ascendit. Quarto, singulari ac proprio quodam modo spiritualis gustatus oblectatur in conuiuio pinguium, vbi cælestis ille agnus apponitur sumendus. Quinto, iucundissime tactus spiritualis afficitur in animæ cusi suo Domino suauissima coniunctione, castissimoque cælestis sponsi osculo ac complexu.

Appendix pars posterior, in qua explicatur quid instrumenta Missæ, vestes Sacerdotis, ipsiusque Missæ partes, & ceremonie significent.

Primo, Altare ad Missam tanquam verum sacrificium, necessarium est, & crucem repræsentat in qua immolatus est Christus. Secundo, vestes sacre Sacerdotis & altaris, adhibentur in Missa, vbi publica & solemnitate, ad Christi cruciatum significandos. Tertio, crux in altari est: quia in actione solemniter vexillum regis proponitur, tum enim vni memoriam reuocet cruciatum Christi. Quarto, adsunt candelæ accensæ, tum religionis causa, tum quia lumen significat, quod cælestis magister per supplicia quæ passus est, exiit nos de potestate tenebrarum, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum. Quinto, adhibetur liber, quia in tanta re, ita debet abesse temeritas, ut etiam quæuis pericula vitentur.

De habitu & vestibus Sacerdotis.

Sacerdos operans sacris, Christi personam repræsentat. Ac i. tonsura significat spineam coronam, 2. amictus, velamen illud quod Christi oculis obtentum est, 3. linea tunica, vestem albam qua indutus est ab Herode, 4. cingulum, funes quibus medius constrictus est in horto, 5. manipulus, vincula quibus sacre manus tanquam nefarij hominis abstrictæ sunt, 6. stola, funes qui vt rutius deduceretur collo ipsius diuino inserti sunt, 7. casula, vestem purpuream, 8. crux in pectore ac humeris, eam crucem quam Christus gessit, & quam semper expetiuit, semperque ante oculos habuit, 9. calix, acerbû cruciatuum calicem quem nostri causa exhaussit, 10. sacri panni qui explicantur in altari, sindonem & linteamina quibus obuolutum est sacrum corpus ipsius. Cum ergo ad altare vides accedere Sacerdotem, agnosce in eo Christum, qui nostris peccatis onustus, nostra carne vestitus, accessit ad crucem, in eaque cuncta illa deposuit ac deleuit.

De ceremoniis, & partibus Missæ.

Primo, introitus significat vota & preces sanctorum Patrum. 2. Kyrie eleison, id est Domine miserere, miseriam generis humani ante Christi aduentum: & quantopere omnia quodammodo expeterent & implorarent misericordiam. 3. Gloria in excelsis, ortum Christi, & Angelorum lætantium cantus. 4. salutatio populi, cum Dominus vobiscum: tum nos admonet debita attentione, tum significat varias Christi manifestationes, postquam natus est: vt pastoribus, regibus, Simeoni, Annæ, & quæ post resurrectionem contigerunt. 5. oratio quæ subsequitur, aliaque multa quæ in toto Missæ sacrificio recitantur, significant frequentes à Christo pro hominibus suas preces æterno Patri, præsertim 30. illis annis quos omnes

ante Baptismum in hac vna re traduxit. 6. lectio epistolæ indicat doctrinam Apostolorum, antiquæ legis, Prophetarum & Ioan. Baptista. 7. graduale, priuatam Christi doctrinam qua discipulos Petrum, Andream, Philip-pum, Nathanaelem instruxit 8. Alleluja, id est, laudate Deum: lætitia de Christi ad nos aduentu & eius reditu ab inferis. 9. transfertur liber à dextra parte ad sinistra m: quia sicut Iacob commutauit manus super filios Ioseph, ita dextra Dei, quæ olim super Hebræos porrigebatur, propter eorum mala merita, translata est ad Gentiles. Et quia Christus venit, peccatores qui erant à sinistris, vocaturus ad dextram. 10. Euangelij recitatio refert publicæ Saluatoris doctrinam, ad cuius titulum respõdetur, Gloria tibi Domine; quia per eam doctrinam cognitus est Christus. 11. initio Euangelij cruce signatur frons, os, & pectus, vt non pudeat Dominum sectari: sed vt omnes legē & doctrinam ipsius palam & in fronte circumferant, neque solum contineant pectore reconditam, sed etiam ore confiteantur; neque solum in ore consistat; sed & in corde. Itantes Euangelium audimus, vt paratos nos ostendamus, & monitis parere diuinis, & pro fide quæuis supplicia persequi. 13. Recitatio Euangelio Sacerdos lecta in libro verba osculatur in signum deuotionis: cum qua excipi debet mente, & excerptum conseruari semen diuini verbi. 14. Respondetur ad finem Euangelij, Laus tibi Christe; quia hic super ore, diuina recitata nos docuit. 15. Symbolum Apostolorum significat diffusam per mundum Christi doctrinam, & conuersionem Gentium ad veram religionem. 16. Tacita & secreta preces significant tum illud tempus quo Christus lauit, tum & occulta consilia Iudæorum de eius necē. 17. Oblatio hostiæ & calicis vna cum iis precationibus quæ tunc adhibentur, ostendunt Christi voluntatem, quæ se alacriter ad iudicium patri pro humani generis salute offerebat; præsertim autem preces in horto fufas, cum dixit: non mea voluntas, &c. 18. Ablutio manuum, Christi innocentiam: quam vt testaretur Pilatus, manus lauit. 19. Præfatio, ingressum Domini triumphantis in urbem Ierosolymam, simulque laudes quibus ab Angelis perpetuo celebratur in celo, cum quibus nos in terra voces sociamus. 20. Canonis tacita lectio, Christi Domini inter cruciatus & contumelias silentium, qui velut agnus coram tondeute se, obmutuit. 21. Sacerdos cum primum orans dicit Memento, &c. reuocat nobis in mentem Christi præces in horto, mœstilitiam illam, & sudorem cruentum, quo resperus est, cum sibi nostra peccata ante oculos posuit. 22. Cum Sacerdos hostiam manibus accipit, ac deinde calicem, & super ea bene precatur, signumque crucis format, & oculos tollit in celum; augustissimi & altissimi mysterij maiestatem ostendit, transubstantionis scilicet, panis ac vini in Christi corpus & sanguinem: quæ primū facta est in suprema cœna: cum gratias Christus leuatis in celum oculis agens, sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum instituit. 23. Eleuatio Christi corporis & sanguinis, cypreus erectionem representat, & effusum Domini sanguinem ad ablendas animarum nostrarum labes. 24. Tempus quod hinc vsque ad hostiæ fractionem intercedit, & illæ cruces & ceremoniæ, significant tempus quo Dominus fuit in cruce. 25. Cum dicitur iterum memento, & sit memoria defunctorum, significatur Christum memorem fuisse Patrum, vt eos liberaret. 26. Peccatoris tunc cum iis verbis, nobis quoque peccatoribus significat boni latronis conuersionem; centurionis, aliorumque timorem, qui reuertebantur percipientes pectora, sua & restabantur: Vere filius Dei erat iste.

Oratio Dominica, præces Christi in cruce, & septem quæ eo tempore dixit verba significat. 28. hostiæ fractio mortem Domini, & animæ à corpore seu iunctionem. 29. Mixtio hostiæ cum sanguine, lateris vultus: ex quo sanguis & qua profluens corpus totum resperit. 30. Communicatio Sacerdotis, Christi sepulturam, & intimam coniunctionem Domini cum Sancta Ecclesia, quam sibi suis cruciatus peperit. Ea quæ præcedunt, vt Domine non sum dignus, &c. ostendunt quanta cum præparatione tantum sacramentum sit suscipiendum. 31. Cantus possit

communiohem & reliquæ partes, significant lætitiã post Christi reditum ex inferis, & gratias pro beneficio Deo agendas. 32. Dimissio populi per formulam illam *Te Missa est*, ascensum Domini in celum, quem populo nunciat Sacerdos, vt Angeli olim Apostolis. 33. Benedictio, Spiritus sancti aduentum & supremum iudicii diem. 34. Euangelium sancti Ioannis promulgationem diuinæ legis die Pentecostes. In hoc enim Euangelio mysteria sanctæ Trinitatis, & in carnationis continentur quæ sunt præcipua & propria religionis Christianæ. Arque hæc paucis artigisse sufficiat, pro quotidiana praxi.

CAP. III.

De obligatione abstinendi in die festo ab operibus seruilibus, nonnullisque aliis.

SUMMARIUM.

35. *Quæ opera seruilia prohibita sint ab Ecclesia in die festo.*
36. *Quæ non sunt de se seruilia, non sunt censenda fieri talia ex eo, quod principaliter exercentur ob lucrum.*
37. *Pulsare instrumenta musica, dare consilium, & studere non sunt die festo prohibita.*
38. *Iter facere in die festo, quo modo sit, aut non sit, licitum.*
39. *Scribere in die festo etiam lucri gratia, non esse prohibitum.*
40. *Explicatio dubij de actu transcribendi.*
41. *Explicatio alterius dubij de actu pingendi.*
42. *Actus non seruales in die festo prohibiti.*
43. *De mercatu, quid eo nomine intelligi possit.*
44. *De placito, quid sit & quatenus prohibitum sit, vel non sit in die festo.*
45. *Explicatio dubiorum de nonnullis actibus forensibus, an sint prohibiti.*
46. *De iudicio ad pœnam, prohibito in die festo.*
47. *De iuramento similiter prohibito.*
48. *De prima causa excusante opera in die festo prohibita, quæ est cultus diuinus.*
49. *De secunda, quæ est pietas.*
50. *De tertia causa, quæ est necessitas.*
51. *De quarta causa, quæ est occurus lucri transitorij.*
52. *De quinta causa, quæ est consuetudo.*
53. *De sexta causa, quæ est materiam paruitas.*
54. *De fine excusante.*

CLESIA præcepto audiendi Missam coniunxit nonnullorum prohibitionem, eamque pariter sub mortali ex Caiet. in verbo Festos dies, cap. 1. Ratio est, quia datur de actu religionis virtutis præstantissimæ & in finem præstantissimum, diuinum inquam cultum. Vnde illius violatores interdum à Prælati coercentur comminatione excommunicationis: non sine ratione, præsertim cum in veteri Testamento violatio Sabbathi tanta seueritate puniretur, vt patet per illud Numerorum 15. versus finem, quod inuentus ligna colligere in die Sabbathi, iussu Dei lapidatus sit.

PARS PRIOR CAPITIS.

In qua traditur quam sint opera prohibita fieri in die festo.

Non solum igitur opera omnia seruilia, sed etiam nonnulla alia prohibita sunt in die festo. Ac quoad seruilia notandum est, hoc præcepto prohibita censeri solum ea quæ talia sunt proprie; non vero ea quæ talia sunt metaphoricè, vt peccata quibus seruitur dæmoni. Ita notant Caiet. in memorato cap. 1. & 2. quasi. 122. artic. 4. columna 2. Sotus 2. De iust. & iure quasi. 4. artic. 4. circa 3. argumentum, & Couarr. 4. variarum resolut. cap. 19. versus finem. Iam proprie seruilia dicuntur illa, quibus serui distinguuntur à liberis, seu ad quæ serui deputati habentur iuxta Caiet. locis citatis: aut in quibus vnus homo